

УДК 342.2:81'272(477)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2021.35.08>

Токарчук О. В.

МОВНЕ ПИТАННЯ ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У статті йдеться про визначальну роль української мови на новому етапі державотворення. Висвітлюються деякі теоретичні питання цієї вкрай важливої проблеми, визначено, що одним з першочергових завдань державного будівництва України на сучасному етапі є всебічне сприяння розвитку української літературної мови. Зроблено висновок про нагальну потребу гуртування всіх українців на основі соборної української мови.

Незважаючи на зростаючий інтерес громадян України до своєї історико-правової спадщини в умовах національного й духовного відродження, поза увагою сучасних правознавців залишається чимало проблем, відображених у науковій спадщині правників міжвоєнної української еміграції.

Через культуру, в тому числі й мову, суспільство здатне реалізувати власний творчий потенціал, долучитися до надбань світової цивілізації, зберегти матеріальні, науково-технічні та інтелектуальні досягнення, історико-культурну спадщину країни.

З одного боку, слушною є думка про недоцільність дебатів у XXI ст. про проблеми, які вже доведені світовою наукою, адже очевидно, що українці є окремим народом з власною українською мовою. З іншого боку, все ще залишається потреба подавати наукові аргументи, спрямовані передусім на неусвідомлених українців, що зараховують себе до категорії «руських», будучи українського походження.

Нова українська літературна мова повинна зберегти традиції давньоукраїнської мови, що збрала й несе у собі ідеї та атрибутику українства, сформувала та передала історичну пам'ять українства у самих українцях, застерігала від сусідів-зазіхателів на її самобутність. Вистоявши в період бездержавності, мова стала тим чинником, що сприяв сучасному утвердженню державності українського народу. Доречними в цьому контексті стануть такі слова Т. Шевченка: «І чужого научайтесь, й свого не цурайтесь».

Ключові слова: українська мова, державотворення, народ, культура, традиції, національні меншини.

Постановка проблеми. Душею кожної держави є нація. Є думка, що народ не об'єднаний однією мовою, нацією ще не став. Тому кожна держава, дбаючи про своє майбутнє, першорядної ваги надає поширенню державної мови, в Україні – української. Доля України, її майбутнє як незалежної, демократичної держави залежать насамперед від послідовності та рішучості у проведенні всього комплексу заходів, спрямованих на формування засад власне української держави. Інакше, щоб подолати негативні наслідки багатовікової бездержавності, потрібно не лише критикувати її, а й творити власну ідеологію державного будівництва.

У цьому широкому спектрі проблем надзвичайно важливе місце посідає проблема реального утвердження державності української мови в усіх сферах офіційного (та й неофіційного) використання. Формальне визначення державності української мови (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 16 липня 2019 р.), на превеликий жаль, не розв'язує проблеми. Повторюється ситуація минулого: коли найважливіші засади державотворення дуже пишно декларуються в Конституції і надалі залишаються «паперовими» принципами, а державно-правове життя будується за «чужими» правилами з відповідними критеріями та оцінкою. В Україні стан її державної мови явно незадовільний. Це не означає, зрозуміло, що нема в ній жодних проблем із мовами національних меншин. Проте парадоксальність мовної ситуації в Україні полягає в тому, що чи не в найгіршому стані в ній перебуває мова «національної більшості» – українська, а це негативно позначається на розвитку держави загалом, бо не може процвітати держава, народ якої, стрижень нації політичної, принижено й занедбано.

У відповідності до статті 30 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», яка набула чинності 16 січня 2021 р., усі надавачі послуг, незалежно

від форми власності, зобов'язані обслуговувати споживачів і надавати інформацію про товари і послуги українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що, незважаючи на зростаючий інтерес громадян України до своєї історико-правової спадщини в умовах національного й духовного відродження, поза увагою сучасних правознавців залишається чимало проблем, відображених у науковій спадщині правників міжвоєнної української еміграції.

Правова спадщина українських інтелектуалів у еміграції (С. Дністрянського, В. Старосольського, О. Ейхельмана, О. Бочковського, С. Шелухіна, А. Яковліва, Р. Лащенко, В. Липинського, С. Томашівського, В. Кучабського) в частині аналізу подій Української революції 1917–1921 рр., мовного питання створена здебільшого поза межами України. Повернення до наукового доробку українських емігрантів міжвоєнного періоду, серед яких були правники, що сформувався у період входження українських земель як до Російської, так і до Австро-Угорської імперій, дає можливість використовувати їхні роботи не лише у контексті поєднання теоретичних студій з опрацьованим емпіричним матеріалом, але й звертатися до них з точки зору історіографії та джерелознавства. Щодо внеску вчених, які через багато обставин опинилися поза межами України, у дослідження історії українського права загалом і проблем, що торкаються Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. та визвольних змагань, мовного питання, Б. Андрусишин виокремлює праці таких науковців, як: С. Баран, В. Гришко, С. Дністрянський, О. Ейхельман, К. Костів, Р. Лащенко, К. Левицький, М. Лозинський, К. Лоський, Л. Окиншевич, Я. Падох, М. Стахів, М. Чубатий, С. Шелухін, А. Яковлів.

Метою статті є окреслення визначальної ролі української мови в процесі українського державотворення, адже, вистоявши в період бездержавності, мова стала тим чинником, що сприяв сучасному утвердженню державності українського народу.

Виклад основного матеріалу. Український правник, учений, громадсько-політичний діяч С. Шелухін, розуміючи державотворче значення мови для відродження української державності, наголошував ще в 1911 р., що питання про мову для народності є тим самим, що і питання про душу, життя, честь і моральну гідність для кожної людини [14, с. 3].

Поряд із проблемами військової, економічної, екологічної ситуації в Україні не менш гостро стоїть питання мовно-національної безпеки, яке чекає на своє розв'язання. Українська державна мова – це символ української державності, символ визволення України з-під російської неволі, ознака української народності.

Однак не варто занадто прискорювати процес громадської і політичної еволюції. Швидкі реформи, які ще не визріли до здійснення й реалізації їх на практиці в реальних обставинах сучасної дійсності, приречені на невдачу, можуть легко дискредитувати саму реформу, яка, можливо, планувалася з найкращими намірами. Правознавець Отто Ейхельман писав, що у важливі історичні моменти слід розвинути громадську відвагу, мужність, політичну мудрість «не для приємності чи слави покликаних до праці людей, адже це серйозний і кінцевий політичний обов'язок політично освічених людей, які повинні глибоко вникнути і вдуматися в чергове питання першорядної ваги і не злякатися дати відповідь на нього по совісті, згідно зі своїм найкращим розумінням» [5, с. 15].

Український народ, розділений кордонами, розвивався в різних історичних і суспільно-політичних реаліях, а тому й літературна мова у нього витворилася неоднакова. Проте держава повинна сприяти якнайшвидшому творенню єдиної літературної української мови і, як писав Є. Чикаленко, «тоді відбудеться зближення інтелігенції обох частин України, не буде такого різкого поділу на галичан і наддніпрянців, що певною мірою допоможе об'єднанню українських земель» [12, с. 23].

У період Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. розвиток української мови в межах колишньої підросійської України став вирішальним не лише для зазначеної території, але й інших українських земель. За короткий період незалежності статус мови змінився, сфери її вжитку поширилися. Однак цей процес не був завершеним, натомість припинився із втратою самостійності, але визначив у майбутньому напрям радянської мовної

політики; так само відбулися зміни в українській мові на українських територіях, окупованих Польщею, Румунією, Чехословаччиною [13, с. 102–103].

Галицька літературна мова 100 років назад, у тому числі й розмовна «інтелігентна», дуже різнилася від народної мови, від літературної наддніпрянської, тому становила мішанину українсько-російсько-польської мови з польськими наголосами. Галицька інтелігенція, пояснював Є. Чикаленко, використовувала термінологію чужої літератури, ігноруючи факт, що український народ по обидва боки Збруча мав свої давні слова на певні поняття. Таким чином, у Галичині творилася літературна мова, чужа наддніпрянцям, а, можливо, й чужа галицькому народу, адже для народу представники інтелігенції видавали часописи на «хлопській мові» [12, с. 24, 25].

Зважаючи на те, що інтелігенція Наддніпрянської України «під тяжкою московською рукою» мала менше змоги здійснювати політичну боротьбу, значна робота велася з вивчення власне народної мови. Так, під редакцією Б. Грінченка був виданий словник української народної мови, а під редакцією М. Уманця – російсько-український словник, тому коли постала можливість друкувати часописи вже існував взірць для збереження чистоти і народності української літературної мови.

До цього часу не втратила актуальності думка Є. Чикаленка про те, що для об'єднання літературної мови та надання їй національного характеру, слід насамперед викоринити з ужитку російські та польські слова, які відсутні в наддніпрянській літературній мові, міжнародні поняття варто замінити тотожними словами, якщо такі є в нашій мові. Варто також уникати надмірного запозичення англійської термінології.

Принагідно згадати твердження Є. Чикаленка, що українська літературна мова повинна стати не далекою від народу мовою групи інтелігентів. Він же наводить слова М. Драгоманова: «Література мусить нести в маси народу просвіту, <...> для того літературна мова мусить бути якнайближча до простонародної» [12, с. 27]. Слова та форми, які відсутні у наддніпрянців, поляків чи росіян, але вживаються у якомусь куточку України, доцільно вводити в українську літературну мову для того, щоб зберегти й збагатити її. Так, наприклад, у карпатських верховинців є багато термінів, які не використовуються на іншій території України, але вони й не запозичені у сусідів: «сокотити» (берегти), «минатися» (помирати) та ін. Такі форми майбутнього часу, як «ходитиму», «робитимем», що зберігалися у народі лише в лівобережній Україні, та «муходити», «мемробити» (в Гуцульщині), відсутні і в Польщі, і в Росії, тому їх потрібно використовувати якнайширше, оскільки вони надають нашій мові національного характеру [12, с. 51].

Саме через мову нація об'єднується та кристалізується в єдину громадську спільноту. Сучасна демократизація політичного життя повинна сприяти цьому процесу, адже «немає нації, яка б не прямувала до посідання власної мови; мова ж тяжко і погано животіє там, де вона не знаходить підтримки національного почуття; боротьба за мову є символом боротьби за владу» [8, с. 846]. У процесі самовизначення народу мова стає вирішальним чинником етнополітичного характеру, вона стає міцною зброєю поневоленого народу у його визвольній боротьбі.

Питання про права української мови С. Шелухін ставив в одну площину з питанням про національні й культурні права українського народу, пропонував розв'язувати проблему з морального боку, бо етика є кінцевою метою права і його ідеал. С. Шелухін наголошував на тому, що повага до національних прав українського народу та інтереси української державності вимагають рішучої боротьби проти наслідків примусової русифікації і повернення українському народові тих прав, яких його було позбавлено. Цього вимагають логіка прав державності, повага до народу, який є головним державним елементом і сам творить свою державність, а також визнання права нації на своє самовизначення, на власне буття і свій розвиток, загальнолюдські інтереси народу [6; 7; 11].

Визначний український лінгвіст Ю. Шевельов, аналізуючи етапи становлення української мови першої половини ХХ ст., писав, що мова за період 1900–1941 рр. розвивалася в напрямі збагачення лексичного фонду, поширення сфери вжитку і внутрішньої нормалізації. Однак в умовах чотирьох окупаційних режимів вона поступалася в плані обслуговування сфер життя. Подальшому майбутньому української мови загрожувала двомовність всієї освіченої верстви,

яка, як відомо, ризикує перерости в одномовність і (теоретично) в кожному окремому випадку може схилитися до будь-якої з двох мов [13, с. 266].

Видатний мислитель О. Бочковський констатував, що мова не є абсолютною ознакою нації, але є її типовою прикметою, що відіграє в історії народу значну роль, сприяючи та поглиблюючи народотворчий процес. Варто погодитися з тезою, що «вся історія народу, його погляди моральні та правові – все це заховано в мові, цілком і без прогалин...» [8, с. 846].

«Українські каменярі» національного відродження, такі як О. Павловський, М. Максимович, М. Костомаров, П. Куліш, Й. Добровський, зосереджували свою увагу на мові, намагаючись відновити та зробити її придатною до літературного вжитку навіть тоді, коли й самі практично не вірили в успіх цієї справи. Таку ж зневіру О. Бочковський констатував і в інших народів (каталонців, фламандців, провансальців). Дивне поєднання зневіри з непохитною вірою в те, що шлях воскресіння народу пройде через відновлення й відродження рідної мови найяскравіше проявилось у далматинських хорватів, практично двомовних, які вдома розмовляли хорватською, а на роботі італійською, називаючи першу «мовою серця», а другу – «мовою праці» [8, с. 837].

Знаний український лінгвіст О. Потебня звернув увагу, що «різні мови – це різні інструменти» не лише щодо вимови, але й стосовно мислення і відчуттів. Опанування двома мовами у ранньому віці створює перешкоди для досягнення цільного світогляду. З погляду О. Бочковського недоцільною та шкідливою є двомовність навчання у школах. Проаналізувавши педагогічний досвід новітнього періоду, вчений наводив приклади краху двомовності у бельгійських школах, малорезультативність такого підходу у Швейцарії.

М. Гоголь, пишучи твори російською мовою, заклав новий напрям у російській літературі. Критики його творчості справедливо відзначали, що автор «Тараса Бульби» писав російською мовою, а думав українською, фактично перекладаючи свої думки з рідної на чужу мову, а «кожна чужа мова – це начебто вбрання, до якого людина не звикла та яке вона не вміє носити з цілою приємністю».

Чудово розумів і відчував значення української мови як ґрунту національної культури автор «Кобзаря» Т. Шевченко, який зміг стати національним генієм, пишучи лише українською мовою. Цей факт визнавали навіть прихильники «культурного об'єднання людства», які не підтримували виникнення нової української літературної мови. Так, чеський учений О. Вочадло у своїй праці «Слов'янський розбрат» (1923 р.) написав: «Шевченко не був би Шевченком, коли писав би російською літературною мовою. Лише завдяки мелодичному рідному наріччю поета південно-російського села його творчість придбала той колорит, що зробив з неї мистецьки досконалу річ» [8, с. 840].

О. Бочковський не ототожнював націю і мову. Для прикладу він наводив досвід Ірландії, де поряд із втратою рідної мови народ не втратив почуття національної окремішності, зумовленої географічним становищем, політичною ізоляцією, боротьбою проти Англії, з одного боку, а з іншого – релігійною і соціальною боротьбою. Таким чином, мислитель уважав, що нація – «це щось більше й ширше за мову та може утворюватися, не маючи ще своєї національної мови».

Через культуру, в тому числі й мову, суспільство здатне реалізувати власний творчий потенціал, долучитися до надбань світової цивілізації, зберегти матеріальні, науково-технічні та інтелектуальні досягнення, історико-культурну спадщину країни [1, с. 121]. Культура, розмірковуював відомий український правник та вчений, фахівець у науці права та соціології В. Старосольський, є однією з найважливіших умов «народження» нації. Значення культури для творення національної спільноти він розглядав у таких аспектах: якщо окремі елементи певної групи належать до одного культурного типу, то мислять однаковими правовими, моральними, естетичними категоріями та інтересами, однаковим побутом, тоді вони здатні об'єднатися в національну спільноту. Спільна культура полегшує порозуміння між представниками нації. Чинник мови й письма, за В. Старосольським, має першорядне значення в цьому напрямі. Мова є найкращим зовнішнім способом маніфестувати свою національну приналежність, підкреслював учений [10].

Не менш вагоме значення мова має у сучасний період. Проте в житті окремих осіб вона не завжди є критерієм національності. Якщо, наприклад, особа народилася в національно змішаній родині та з дитинства володіє мовою матері чи батька, або обох. Чи можлива тоді подвійна

національність? Є багато патріотів, які вже не знають рідної мови, проте не денационалізувалися політично з громадського боку. Питання взаємин між нацією та мовою є доволі дискусійним і не вирішеним на практиці.

7 лютого 2020 р. на пресконференції з віце-прем'єр-міністром із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Д. Кулебою міністр закордонних справ Угорщини П. Сійярто у своєму виступі заявив, що «...угорці зможуть вивчити державну мову навіть без того, щоби кількість предметів українською у них підвищувалася», додавши, «...ми також хочемо, щоби угорці на Закарпатті мали змогу зберегти свою мову» [3]. Щодо цього питання, то український правник О. Ейхельман у Проекті конституції основних державних законів УНР (1921 р.) [5] пропонував на території УНР не чинити жодних перешкод для розвитку культури національних меншин у всіх напрямках, якщо вони не загрожують державній цілісності держави. У школах, які фінансуються національними меншинами, пропонував обов'язково вивчати українську мову, більше того, знайомити учнів з українознавством (історією, географією, статистикою, природознавством України) в обсязі, який визначив би окремий закон (ст. 317).

Так, ухвалення законопроекту «Про національні меншини» передбачено Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Після розробки він пройде публічне обговорення. «...Україна залишається відданою своїм міжнародним зобов'язанням у сфері захисту національних меншин, – заявив Д. Кулеба, – а також пишається та цінує кожную нацменшину, яка існує в Україні» [3]. Відомий правник С. Дністрянський у Конституції Західно-Української Народної Республіки (1920 р.) визначив: «Держава повинна служити всьому народу, вона піклується про його культуру та загальне благо, а також про спокій, порядок та безпеку державної території» (ст. 40). Так, у сучасній державі не можна допустити будь-якої дискримінації за національною ознакою. Потрібно віднайти адекватні та доцільні шляхи вирішення проблем між корінним населенням та представниками національних меншин, але такі, які відповідали б інтересам українського народу. Останнім часом лунають заклики, в тому числі й міжнародних інституцій, враховувати позицію національних меншин у визначенні політики, однак, на нашу думку, пріоритетом для держави має стати забезпечення національної безпеки держави.

Законодавчий процес передбачає протиставлення інтересів правлячого класу, який відображає «волю держави», і решти громадян, зазначав В. Старосольський. При цьому йде боротьба за право, за зміст правових норм, а тому є імовірність порушення законності органами держави. Учений наголошував на можливості захисту законності тією частиною суспільства, що не є представниками влади. Від сили, організованості, енергії виступу такої частини залежить, наскільки захист законності буде успішним, реалізованим [4, с. 125].

Як справедливо стверджують сучасні науковці, точність мови закону є однією із важливих передумов однозначного розуміння, тлумачення і виконання правових приписів. Закон повинен доносити ідею законодавця максимально точно, не допускати двозначності і довільного тлумачення [2]. Принагідно, що сто років тому, критикуючи окремих юристів, які здійснювали негативний вплив на мовну політику, С. Шелухін написав, що «...аби позбавитись української мови вони вживають вигадок, юридичного крутіства і шукають підмоги в законах, а іноді навіть не діючих законах. Цим хочуть надати протиприродному і протизаконному вигляд законності, а законне виставити як незаконне» [6, с. 4].

З одного боку, слушною є думка про недоцільність дебатів у ХХІ ст. про проблеми, які вже доведені світовою наукою, адже очевидно, що українці є окремим народом з власною українською мовою. З іншого боку, все ще залишається потреба подавати наукові аргументи, спрямовані передусім на неусвідомлених українців, що зараховують себе до категорії «русских», будучи українського походження.

У статті закарпатського письменника, громадсько-культурного і політичного діяча, одного із творців Карпатської України В. Гренджі-Донського під назвою «Один чи два народи» подаються об'єктивні наукові факти, що стосуються загалом українського питання. Стаття опублікована 30 квітня 1938 р. у газеті української громади в Америці «Свобода». Наводимо деякі факти, подані у праці: польський учений Бандке в 1815 р. писав, що «малоросійська мова не є російським діалектом, українська мова старша від багатьох інших, а Київ процвітав уже в той

час, коли Москви ще не було»; Адам Борич, автор найстарішої слов'янської граматики, вже в 1584 р. виразно розрізняв «лінгва московіта ет рутенка»; француз Жувен де Рошфорт згадував у 1672 р. про українську мову у своїй «Подорожі по Європі»; ірландець Бернар Конор писав у 1698 р., що українська мова гарна, цінна, повна здібних слів, і тому дає велику насолоду тим, що її слухають або нею розмовляють; учений європейської слави доктор Полівка, професор Карлового університету в Празі, був позбавлений українофобським товариством О. Духновича почесного членства саме через те, що визнавав існування української нації і її мови; російський професор Срезневський у 1834 р. констатував, що українська мова багатша словами від чеської мови, багатша від польської виразністю і мальовничістю, це мова поетична, музикальна; славетний лінгвіст А. Шляйхер підкреслював: «Малоросійську мову не слід розглядати як різновид російської, тільки як мову, що стоїть супроти неї в такому відношенні, як і останні слов'янські мови»; знаменитий славіст професор Мікльошіч заявляв: «Малоруський язик повинна наука розглядати як самостійну мову, а не як великоруський діалект»; російський професор Лавровський зауважував: «Мова українська безспірно має право на таке саме місце, яке займають інші слов'янські мови»; Франтішек Палацький, батько чеської історіографії, писав: «Український народ відрізняється мовою як від росіян, так і від поляків. Безперечно русини (українці) є окремим народом. Цей народ скоро розвине свої здібності й буде учасником результатів західноєвропейської освіти».

Висновки. Нині є потреба у здійсненні величезної культурно-освітньої, просвітницької роботи серед населення, своєрідної організації праці. Важлива політика «дрібної праці» (С. Томашівський), підготовка українського суспільства для державотворчої роботи.

Нова українська літературна мова повинна зберегти традиції давньоукраїнської мови, що збрала й несе у собі ідеї та атрибутику українства, сформувала та передала історичну пам'ять українства у самих українцях, застерігала від сусідів-західателів на її самотність. Вистоявши в період бездержавності, мова стала тим чинником, що сприяв сучасному утвердженню державності українського народу. Доречними в цьому контексті стануть такі слова Т. Шевченка: «І чужого навчається, й свого не цурається».

Українська еліта повинна підпорядковуватися державним інтересам, слід усунути демагогію, визначити на законодавчому рівні суспільну мораль як основу для ліквідації партійних і групових протиріч; має відбутися концентрація всіх сил на підвищенні якісного рівня освіти та вихованні молодого покоління з метою розширення його світогляду; повернення до християнських цінностей України; активні пошуки з-поміж народу людей з вродженою шляхетністю духу, почувань і волі, духовного споріднення представників нації, що прагнуть до освіти і культури; вельми актуальним є твердження про залежність успіху побудови держави від здатності українського народу до консолідації, тобто почуття єдності та солідарності (В. Кучабський).

Щоб зреалізуватися, український народ повинен звільнитися як від Росії, так і від Заходу. В. Липинський писав: «Одсепаруватись од Польщі, так щоб не утопитись в Руськім морі – вісь проблем, остаточного розв'язання якого не знайшло українство в протязі тисячі літ».

Український народ характеризується інтелектуальною потужністю і конкурентоспроможністю, що є помітними і поза межами України. Кращі представники нації в період бездержавності змушені були покинути батьківщину і опинилися в багатьох країнах Європи і світу. Теоретичні роздуми про майбутнє української нації поєднувалися з роздумами про причини невдач, що спіткали українців на шляху державного будівництва. Вони створили низку концепцій української державності, досліджували історичні етапи її становлення в контексті зовнішньополітичних відносин України з іншими країнами й народами з метою втілення в життя української державницько-соборницької ідеї.

Використана література:

1. Андрусишин Б. Культурно-освітній фактор у державотворчих процесах Української Народної Республіки доби Української Центральної Ради. *Право України*. 2017. Т. 11. С. 117–135.
2. Артикуца Н.В. Лінгвістичний інструментарій законопроекткування. URL: <http://lawdrafting.org/lingvistichnij-instrumentarij-zakonoproektuvannya/> (дата звернення: 11.02.2020).

3. Доведеться розв'язувати важкі питання. *Голос України*. 2020. 8 лютого. № 25 (7282).
4. Древніцький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942). Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 304 с.
5. Ейхельман О. Проект конституції основних державних законів Української Народної Республіки. Видавництво С.У.Д. 1921 р. 104 с.
6. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. Інститут Рукопису. Ф. XI. Особистий фонд Сергія Шелухіна, № 73. Державна мова на Україні. 7 вересня 1918 р. 19 арк.
7. НБУВ. ІР. Ф. XI. Особистий фонд Сергія Шелухіна, № 2020. В справі питання про мову, внесеного на розгляд загальних зборів Державного Сенату. Записка Сенатора С.П. Шелухіна. 1918 р. 26 арк.
8. Ольгерд Іполит Бочковський. Вибрані праці та документи: у 2 т. Київ : Україна Модерна, Дух і Літера, 2018. Том 2. 976 с.
9. Перші уряди України: становлення виконавчої влади у 1917–1920 роках / за ред. Н.К. Дніпроенко. Київ. 2007. 36 с.
10. Старосольський В.Й. Теорія нації / передм. І.О. Кресіної. Нью-Йорк; Київ : Наук. Т-во ім. Т. Шевченка : Вища шк., 1998. 157 с. URL: <http://litopys.org.ua/starosol/stan.htm> (дата звернення: 11.02.2020).
11. Токарчук О.В. Розвиток державно-правових учень представниками української еміграції (1920–1930-і рр.) : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 477 с.
12. Українська літературна мова й правопис. Накладом «Українського слова». Берлін, 1922 р. 53 с.
13. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. Нью-Йорк : Вид-во «Сучасність», 1987. 295 с.
14. Шелухин С. Значіння Рідної мови для народности й творчости. Київ : Український Учитель, 1911. 32 с.

References:

1. Andrusyshyn, B. (2017). Kulturno-osvitnii faktor u derzhavotvorchykh protsesakh Ukrainskoi Narodnoi Respubliki doby Ukrainskoi Tsentralnoi Rady. [Cultural and educational factor in the processes of the Ukrainian People's Republic of the day of the Ukrainian Central Rada]. *Pravo Ukrainy*, T. 11, S. 117–135 [in Ukrainian].
2. Artykutsa, N.V. (2020). Lihvistychnyi instrumentarii zakonoproektuvannia [Linguistic servary of the bill]. Retrieved from: <http://lawdrafting.org/lingvistichnij-instrumentarij-zakonoproektuvannya/> [in Ukrainian].
3. (2020) Dovedetsia rozv'iazuvaty vazhki pytannia [We will have to solve difficult issues]. *Holos Ukrainy*, 8 liutoho, No. 25 (7282) [in Ukrainian].
4. Drevnitskyi, Yu. (2012). Volodymyr Starosolskyi: hromadsko-politychna ta naukova diialnist (1878–1942) [Vladimir Starosolsky: socio-political and scientific activity (1878–1942)]. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 304 s. [in Ukrainian].
5. Eikhelman, O. (1921). Proekt konstytutsii osnovnykh derzhavnykh zakoniv Ukrainskoi Narodnoi Respubliki [Draft constitution of the main state laws of the Ukrainian People's Republic]. Vydavnytstvo S.U.D., 104 s. [in Ukrainian].
6. (1918). Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. Vernadskoho. Instytut Rukopysu. F. KhI. Osobystyi fond Serhiia Shelukhina, No. 73. Derzhavna mova na Vkraini [State language in Ukraine]. 7 veresnia 1918 r., 19 ark. [in Ukrainian].
7. (1918). NBUV. IR. F. XI. Osobystyi fond Serhiia Shelukhina, No. 2020. V spravi pytannia pro movu, vnesenoho na rozghliad zahalnykh zboriv Derzhavnogo Senatu. Zapyska Senatora S.P. Shelukhina [In the case, the question of the language introduced at the consideration of the General Assembly of the State Senate. Note by Senator S.P. Shelukhin]. 26 ark. [in Ukrainian].
8. (2018). Olherd Ipolyt Bochkovskiy. Vybrani pratsi ta dokumenty: u 2 t. [Olgerd Ipolit Bochkovsky. Selected Works and Documents]. Kyiv: Ukraina Moderna, Dukh i Litera, Tom 2. 976 s. [in Ukrainian].
9. (2007). Pershi uriady Ukrainy: stanovlennia vykonavchoi vlady u 1917– 1920 rokakh [The first governments of Ukraine: the formation of executive power in 1917–1920]. Kyiv. 2007, 36 s. [in Ukrainian].
10. Starosolskyi, V.Y. (1998). Teoriia natsii [Theory of the nation]. Niu-York; Kyiv: Nauk. T-vo im. T. Shevchenka: Vyshcha shk., 157 s. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/starosol/stan.htm> [in Ukrainian].

11. Tokarchuk, O.V. (2019). Rozvytok derzhavno-pravovykh uchen predstavnykamy ukraïnskoï emihratsii (1920–1930-i rr.) [Development of state-legal students by representatives of Ukrainian emigration (1920–1930)]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 477 s. [in Ukrainian].
12. (1922). Ukraïnska literaturna mova y pravopys [Ukrainian literary language and spelling]. Nakladom “Ukraïnskoho slova”. Berlin, 53 s. [in Ukrainian].
13. Shevelov, Yu. (1987). Ukraïnska mova v pershii polovyni dvadtsiatoho stolittia (1900–1941) [Ukrainian language in the first half of the twentieth century (1900–1941)]. Stan i status. Niu-York: Vyd-vo “Suchasnist”, 295 s. [in Ukrainian].
14. Shelukhyn, S. (1911). Znachinnia Ridnoi movy dlia narodnosti y tvorchosty [The importance of the native language for the nation and creativity]. Kyiv: Ukraïnskyi Uchytel, 32 s. [in Ukrainian].

Tokarchuk O. V. The language question as a factor of the state

The article deals with the decisive role of the Ukrainian language at a new stage of the state. Some theoretical issues of this critical issue are highlighted. It was introduced that one of the priority tasks of state-building in Ukraine at the present stage is the comprehensive promotion of the development of the Ukrainian literary language. The conclusion was made about the urgent need to unite all Ukrainians on the basis of the cathedral Ukrainian language.

The interest of Ukrainian citizens in their historical and legal heritage is growing. At the same time, without the attention of modern legal scholars, there are many problems that are reflected in the scientific heritage of lawyers of interwar Ukrainian emigration.

Through culture, including language, society is able to realize its own creative potential. It is attached to the achievements of world civilization, preserves material, scientific, technical and intellectual achievements, the historical and cultural heritage of the country.

On the one hand, it is true that the debate in the XXI century about problems that have already been proven by world science. After all, the fact that Ukrainians are a separate people with their own Ukrainian language is obvious. On the other hand, there is still a need to submit scientific arguments aimed primarily at unconscious Ukrainians who identify themselves as “Russians”, being of Ukrainian origin.

The new Ukrainian literary language should preserve the traditions of the ancient Ukrainian language, which collected and carries the ideas and attributes of Ukrainians. She also formed and conveyed the historical memory of Ukrainians in the Ukrainians themselves, warned against neighbours who encroached on her identity. Having stood during the period of statelessness, the language became the factor that contributed to the modern confirmation of the statehood of the Ukrainian people. The following words of T. Shevchenko will become relevant in this context: “Learn someone else, and do not blossom yourself”.

Key words: Ukrainian language, state, people, culture, traditions, national minorities.